

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

ÁLLATTAN.

(Rovatvezető : KRIESCH JÁNOS.)

I. ELVADULT LOVAK ÉS SZARVASMARHÁK ÚJ-HOLLANDIÁBAN. — Az elvadult lovak Ausztráliában, mint Dél-Amerika Pampas sivatagain a mustangok, a belső terület majdnem határtalan síkságait rövid idő alatt kétségkívül nagy ménesekkel fogják elárasztani. A dél-ausztráliai határon Viktoriában, hol néhány évelőttránylag csak kevés elvadult ló volt, most nagy csapatokban fordul elő. Ezen ménesek, állandó szárazság korszakai alatt, óriási térségeket barangolnak be, hogy elégséges legelőre találjanak. Nevezetesen kedvelik a sűrű csalitos helyeket, hol egy csődör 15—30 kancazából és azok csikaiból, melyeknek színe leginkább a csődöréhez hasonlít, álló csapatot vezérel; családja felett a leg gondosabban őrködik és a legcsekélyebb veszélynél az áthatolhatlan sűrűségbe vezeti azt. Az elfogott csikókat megnyergelik és megszelidítve a vásárra hajtják; azonban a lovak sokasága mellett általában nem örvendnek valami különös keresésnek. Több száz a majorok közelében tanyáz, hol a lelegelés által gyakran nagy károkat okoznak és emiatt lelövöldözik őket, anélkül azonban, hogy számuk látszólag csökkennék. Ugyanott hatalmas elvadult szarvasmarha gulyák is kóborolnak s az egyes tanyákon a juhászok ezek husával táplálkoznak, s ezért reájuk, mint a bivalyra az északamerikai mezőségeken, nagy vadászatokat tartanak. Ezen üldözés daczára az elvadult szarvasmarhák száma folyton növekedik, s nevezetesen a távol észak felé nyomulnak előre. Csodálatos, hogy még a tanyákon száraz esztendőkből juhok és a többi állatok halomra dőlve veszttek ki, addig az elvadult lovak és szarvasmarhák érintetlenül marad-

tak. Gyönyörű látvány egy elvadult ménest szemlélni, a mint gyorsfutásban a síkság fölött tova vágat és fésületlen serényök és egész a földig érő farkuk — a szépség és szabadságnak ezen tökéletes megtestesítése, a légből vadul ide s tova lobog. A szaporodást azon körülmény is elősegíti hogy Ausztráliában a vad kutyákon (*canis dingo*) kívül, melyeket a mérész csődörök és kanczák patáik segítségével csikaiktól könnyen távol tartanak, semmi nagyobb ragadozó állat sincsen. (*Der zoolog. Garten.*)

K—y.

2. ÉLŐ TRILOBITA. — Az ókori héjanczok között a trilobiták specialis csoportot alkotnak, mely a föld legrégibb, állati kövületeket tartalmazó rétegeiben nagy számban fordul elő. Ezen csoportnak semmi nyomára sem akadtak a legújabb képletekben; a modern állattan nem ismeré azt. Agassiz február 12-én kelt levelében írja, hogy Dél-Amerikában Triofoctól keletre 40 mérföldnyire, 45 fonalnyi (1 fonal a tengerészetben körülbelül 1 öl) mélységben egy három lebenyű és nagy számú, a trilobitákat jellemző gyűrűkből álló héjanczot fedezett fel és azt *Tomacaris Peirce*-nek nevezé. — (*Les Mondes, 1872. szept. 26.*)

K—y.

3. GYÖNGYTERMELÉS. — Gartner a londoni Linnean society-ben emlékiratot olvasott fel, melyben azon legújabb felkarolt nézethez csatlakozik, hogy a gyöngynek termelése egy kis élődi állat, a *distoma* csipése által idéztetik, elő és szerinte ezen termelés mesterséges módon jóval növelhető. Az angol gyöngyök legnagyobb részét az Unio, Anodonta, és Mytilis fajoktól nyerik, azonban valószínű, hogy minden gyöngyház-

fénnyel bíró kagylóból lehet gyöngyöket kapni, ha megfelelő eljárásnak vetjük alá. — (*Les Mondes*, 1872. okt. 3.) K—y.

A VEREBEK KÉRDÉSÉHEZ. — Ismeretes, hogy egy idő óta a verebeket különös pártfogás alá vették, néhány természetvizsgáló azon felfedezései után, hogy a kártékony rovarok pusztítása által sokkal több hasznot hajtanak, mint a mennyi kárt a vetésekben, a gyümölcsösökben és kertekben csipegetésök és tolvajkodásuk által okoznak.

Ausztráliába és Amerikába is bevitték őket és már ez utóbbi helyen is annyira elszaporodtak, hogy New-York államban egy ház fedele alatt száz, sőt kétszáz fészek található.

Dr. Glaser tett e tekintetben hosszabb tanulmányokat. Igaz, hogy a veréb a költés ideje alatt és az után is, midőn még fiai kicsinyek, jobbra rovarokkal táplálkozik, azonban e tekintetben is igen válogatós, a szőrös hernyókat, melyek pedig gyümölcsöseink legnagyobb ellenei, éppen ki nem állhatja, kényes gyomra csak a csupasz mérészek és más lepék hernyója után kívánczik. A levelészeket nem szereti, és ha emészt is fel valamit, azt nem teszi rendszerezsen, mint a többi pintyfajok, nem kutatja át és át a leveleket, a bokrokat sorról sorra, sokkal jobban hajlik a szembeötlő és könnyen beszerezhető élelmi czikkekre felé, milyenek húsdarabok, konyhahulladékok, gabnane-műek, stb.

Azon megfigyelés, hogy a verebek kiirtása után a rovarok valamely helyen elszaporodtak, nem tulajdonítható a verebek hiányának. Tudjuk, hogy vannak rovarévek, midőn a különféle rovarok és férgek óriási mennyiségben jelennek meg, s e tekintetben az időjárás, az éghajlati viszonyok sokkal hatalmasabb befolyást gyakorolnak, mint a madarak összes serege, az ember törekvéseit is hozzá számítva,

Természettudományi Közöny, V. kötet. 1873.

S bár nem óhajtjuk vissza azon kort, szabad tért hagyván az emberi akaratnak és törekvésnek, midőn a gazdáknak meghatározott számú veréb-fejet kellett a hatóságnak átszolgáltatni; de a verebek kimelését sem helyeselhetjük. Régóta tudják azt már a gazdák és vadászok, kik az uralkodó divatos elmélet által nem hagyták magukat félrevezettetni. Tartsák bár sokan a kérdést mégeldönthetetlennek és vizsgáljanak bár még még néhány száz verébgymotot, Glaser azt ajánlja, hogy a kiköltés után, különösen a sárga csőrű fiatalokra melyekre kövérebb és izletesb húsup végett érdemesebb is, mint a nyulakra vagy más állatokra, formalis vadászatokat kell indítani. — (*Der zoolog. Garten.*)

K—y.

VÖRÖS FOLYAMI RÁK. — Wagner említi fel először ezen változatot, melyre Olten mellett a Dünnern partakcsában akadt. Valenciennes 1851-ben mutatott be a francia akadémianak egy példányt, melyet aprilisban Gisors édes vizeiben fogott, hol, úgy látszik, ritkán fordul elő. Ugyanezen évben említi Lereboullet, hogy vörös rák a Rajna völgyének több helyén fordul elő, a honnét a strassburgi vásárra viszik és ő már 10 év előtt adott néhány példányt ezen város muzeumának. Azóta a vörös rák létele több folyóvizben és több tóban, különösen a bourget-iben lőn kimutatva; nem ritka a genfi tóban, különösen a Rónának a tóból való kilépésekor ($2\frac{1}{2}\%$ -je az évenként fogott rákoknak). Lunel 1869-ben nagy számú vörös példányt kapott, melyek közül néhány egy zivataros éj alatt gyorsan elhalt, a többit későbbben Párisba küldötte. A fiataloknak is, melyek a vörös rákok petéiből búvnak ki, vörös színük van. Dr. Koch is halászott ki legújabbban a Neckar-ból élő vörös rákokat.* — (*Der zoolog. Garten.*) K—y.

* Hallomás szerint Árvában is fordulnak elő vörös rákok. Rovatvezető.

6. MÁMOR KEDVELŐ ÁLLATOK. — A mármor utáni hajlam nem csupán az emberi nem tulajdona, hanem az állatvilágra is kiterjed. A macskák a *teucrium marum* és a *valeriana* növényfajokat nem éhség csillapítás kedvéért eszik, hanem hogy magukat le-részegecsék. Livingstone szerint az afrikai elefántok sokat szaglálóz-nak bizonyos gyümölcsnem után, mely őket mámoros állapotba ejti. Indiában a szelid elefántok is igen nagy kedvelői a szeszes italoknak, különösen a rizsből készült arraknak. Vezetőik avval serkentik őket serényebb munkára, hogy az arrakos palaczkot mutogatják előttük, melynek tartalma munkájok jutalma leend. Az ily nemű

italt élvezett állat valódi gyöngy kedvében van, játszik, ugrándozik, mint a gyermek, szemei bódító mámortól csillognak. Volt eset rá, hogy midőn az ígért italt az állattól gazdája megtagadta, az annyira felbőszült, hogy elfeledve szokásos szerénységét és háláját jótévője iránt, őt agyon verte. Darwin majmokat látott dohányzani valódi kedvtöltéssel és Brehm bizonyosága szerint az éjszak-afrikai benszülöttek is úgy fogdossák a majmokat, hogy bizonyos le-részegető sörrel itatják őket. Valóban úgy látszik tehát, mintha a mámor vagyis inkább az ital utáni vágy a természeti jelenségek közé tartoznék. — (*Archiv f. Anthropologie*).
K—y.

CSILLAGTAN ÉS METEOROLOGIA.

(Rovatvezető : HELLER ÁGOST.)

4. A BIELA-FÉLE ÜSTÖKÖSRŐL. — Mily rövid ideje, hogy a hullócsillagok a tudományos kutatás tárgyává lettek, s már is mily nagyszerű eredményeket mutat fel azoknak elmélete! Schiaparelli gyönyörű felfedezése után már nem csak annyira jutottunk, hogy Weiss tanárral meghatározhatjuk az egyes üstökösökhez tartozó meteorrajok megjelenési időszakát, hanem a múlt novemberi páratlan szépségű tűnemény következtében, mely Schiaparelli tanának legfényesebb bizonyítéka, hatalmas lépéssel vagyunk tovább, minthogy éppen jelenleg sikerült Klinkerfues göttingai tanárnak a problémának sokkal következményteljesebb megfordítása: a meteorraj helyzetéből levezetni a raj üstökösének helyzetét az égboltozaton s azt felfedezni. Klinkerfues t. i. nem elégedett meg a többi csillagászok eljárásával, kik kétségbevonhatlanul bebizonyították a novemberi meteorraj s a Biela-féle üstökös elemeinek azonosságát, hanem ő a tűnemény nagyszerűségéből azt következtette, hogy a Föld november 27-én az üstökös legsűrűbb magvával, vagyis annak legközelebbi részével találkozott; hogy tehát e

magot a meteorraj convergentiapontjában lehetne feltalálni vagyis az égboltozat azon tájékán, mely a kisugárzási ponttal ellentett, s mely felé a raj egyes részei irányukat vették. A kisugárzási pont 22° rectascensióban s 46° éjszaki declinációban levén, a convergentia-pont helyzete 202° rectascensio s 46° déli declinatio, úgy hogy csak déliebben fekvő csillagdákon vizsgálható. Klinkerfues tehát *Madrasba (Eldöndia)* sürgönyözött, hogy *Centauri* körül a Biela-féle üstököst meg lehetne találni s Pogson igazgató szerencsésen fel is találta december 2-án, miután az előtte való két napon az ég borult volt. Sajnos, hogy Pogson csak két positiót küldött be, minthogy pályaszámításra három helyzet szükséges; azért most csak megközelítő számítást lehet végezni s így Oppolzer azon felvétel mellett, hogy a felfedezett üstökös pályájának nagy tengelye összevág a Biela-féle üstökösével, három különböző elemrendszert vezetett le, a mint az üstököst a Földtől más és más távolságban tette fel, s mindhárom rendszer annyira hasonlít a Biela-féle üstökös elemrendszeréhez, hogy az azonosságot kétségbe vonni nem lehet.

Ezen eredmény első pillanatra annál különösebbnek látszik, minthogy Michhez bolognai csillagda-igazgató elemei szerint az üstökösnek már október 6-dikán kellett napközben lennie, míg az újabb elemek szerint 1873 január 6-án lett volna napközben. De ennek oka valószínűleg az, hogy Michhez a zavargásokat csak 1866-ig számította s tán esetleg éppen a lefolyt 6 évben igen nagy zavargásokat okoztak pályájában a bolygók, melyek az üstökösnek ezen elkésését okozták. Ezt azonban csakis kimerítőbb számítások fogják megmutatni; de annyit már most is tudunk, hogy Földünk, melyhez az üstökös annyira közeledett, nagy mértékben megzavarta elemeit. Reméljük, hogy ezen üstökös, melyet már kétszer nem tudtak feltalálni, későbbi visszatérései alkalmával még többször fogják vizsgálni, s hogy mind erősebb távcsövekkel figyelmes szemmel követhetjük majd haladó feloszlásának folyamatát.

Schulhof Lipót.

A fentebbi sorok azon kérdésre felelnek, melyre még egy hó előtt nem lehetett biztos feleletet adni, t. i. hogy találkozott-e Földünk már valamikor egy üstökös főttestével? Pogson felfedezése után már alig vonható kétségbe, hogy múlt évi november hó 27-én a Föld csakugyan átment a Biela-féle üstökös fején. — — Mint Schulhof úr magánlevelében írja: Schenzl igazgató úr értékes budai observatioi a bécsi csillagdán már felvannak dolgozva. A számításokat Gruber hazánkfia végezte, a budai és genfi megfigyelésekből származtatván a meteorraj pályaelemeit. Mint várható volt, ezek az elemek tökéletesen összeegyeznek a Biela-féle üstökös elemeivel.

Heller Ágost.

5. BUDAPESTI METEOROLOGIAI ÉS FÖLDDELEJESSÉGI FÖLJEGYZÉSEK. — Schenzl Guido igazgató úr szivességéből ezentúl havonként közölni fogjuk, mindig a megelőző hónapból,

a budapesti meteorologiai és földdelejességi följegyzések táblázatos összeállítását. Ez okból a „Természet-tudományi Közlöny“ e számtól kezdve nem jelenhetik meg a hónap 5-dik napja előtt. A folyó 1873. év januári adatok összeállítását már a jelen füzetben közöljük (l. a 68 és 69. lapon), remélve, hogy olvasóink e közleményekben kárpótlást fognak találni az öt napi késedelemért.

6. A TARTÓS ENYHE IDŐJÁRÁSHOZ Nyitra megyéből vesszük a következő sorokat: „A múlt ősz és a jelen tél eleje a mi vidékünkön is olyan irgalmas volt a növények iránt, hogy még ma is több növényfajt sértetlen virággal lehet találni, és pedig nemcsak olyant, minő például *senecio vulgaris*, *bellis perennis*, *stellaria media* s sok más, mely gyakran még a hó alatt is megtartja virágait, hanem száznál több olyan fajt, melyet decemberben nem igen szokás szedni. Saját gyümölcskertemben ugyanis ehó elején láttam egy szilvafán (*prunus domestica*) néhány tökéletesen kifejlett virágot, ugyanakkor kaptam az ivanóczi erdőből egy málnaszeder ágat (*rubus Idaeus*) igen szépen kinőtt érett terméssel. Deczember 10-én kaptam a bosácsi irtványokból virágzó mogyoró-ágacskákat, ugyanott még most is egy cseresznyefán több virág látható. *Campanula perticifolia*, *daphne mezereum*, sőt itt-ott alma- és körtefák is, *epilobium roseum*, *hieracium pilosella*, *sambucus nigra*, *senebiera coronopus*, *plantago maior*, *potentilla verna*, *p. argentea*, *brassica campestris*, *fumaria officinalis* és sok más Ns.-Podhrazy közelében, a bosácsi elhanyagolt szőlőkertekben pedig *viola odorata* és *v. sylvestris*, *inula britanica*, sőt *rubus candicans* is virágban volt látható. Ezen abnorm jelenség oly érdekesnek látszik, hogy nem tartottam fölöslegesnek azt a term. tud. társulatnak jelenteni.“

Nemes-Podhrazy, 1872. decz. 24.

Holuby József.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.